

ویژگیهای مشترک سینماگران بزرگ

تألیف:

حمید صنعت جو

انتشارات عمیدی

سرشناسه : صنعت جو، حمید، ۱۳۴۱ -
 عنوان و نام پدیدآور : ویژگیهای مشترک سینماگران بزرگ / تألیف حمید صنعت جو.
 مشخصات نشر : تبریز: عمیدی، ۱۳۹۱.
 مشخصات ظاهری : ۷۸ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۶۴۰۸-۲۹-۳
 وضعیت فهرست نویسی : فیا
 یادداشت : کتابنامه.
 یادداشت : نمایه.
 موضوع : سینما - تهیه کنندگان و کارگردانان
 رده بندی کنگره : ۱۳۹۱ص ۹ / PN1۹۹۵
 رده بندی دیویی : ۷۹۱/۲۲۰۲۲
 شماره کتابشناسی ملی : ۲۹۲۷۶/۹۰

- نام کتاب : ویژگیهای مشترک سینماگران بزرگ
- تألیف : حمید صنعت جو
- چاپ اول ۱۳۹۱
- تعداد صفحات : ۷۸ صفحه رقعی
- لیتوگرافی: چاردیز
- چاپ : اعظم
- ناشر : انتشارات عمیدی
- شمارگان : ۱۰۰۰ نسخه
- شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۶۴۰۸-۲۹-۳
- قیمت: ۵۰۰۰ تومان
- حق چاپ محفوظ است.
- مراکز پخش:

تبریز، خیابان امام بازار بزرگ تربیت پلاک ۴۰- انتشارات عمیدی
 تلفن: ۵۵۳۵۹۶۱- (۰۴۱۱)
 تهران، خیابان لبافی نژاد، بین اردیبهشت و فروردین پلاک ۲۳۸- نوپردازان
 تلفن: ۶۶۴۱۱۱۷۳

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۷	پیشگفتار.....
۱۱	مقدمه.....
	■ فصل اول
۱۵	خاص و یکتا و منحصر به فرد.....
	■ فصل دوم
۲۳	نظر تحسین آمیز بزرگان سینما در باره آنان.....
	■ فصل سوم
۳۱	بی اعتنایی به تجارت.....

■ فصل چهارم

علاقه به تجربه و آزمایشگری ۳۵

■ فصل پنجم

بی‌علاقه به تقلید ۴۳

■ فصل ششم

عدم رعایت قواعد سینمایی ۵۱

■ فصل هفتم

تمایل به ابداع و نوآوری ۵۷

سخن آخر ۶۷

کتابنامه ۶۹

نمایه ۷۳

نام اشخاص ۷۳

نام فیلم‌ها ۷۶

پیشگفتار

نوشته حاضر در باره سینماگران بزرگ است؛ سینماگرانی که با خلق آثار ارزشمند؛ هم پرچم کشورشان را در جهان به اهتزاز درآورده و هم، به توسعه و گسترش و پیشرفت زبان سینما، حقیقتاً، کمک می‌کنند؛ بی‌شک، این دسته از فیلمسازان، ویژگی‌ها و مشخصاتی دارند که آنان را از دیگر کارگردانان کاملاً متمایز می‌سازد که بیان دقیق مهمترین آن خصایص، محور اساسی بحث این نوشتار را تشکیل می‌دهد.

گفتنی است که این کتاب، برخلاف دیگر آثار نگارنده، صرفاً صیغه جامعه‌شناختی ندارد و نویسنده، هرچند، پیشتر، از این نظر دفاع می‌کرده که سینماگران خلاق، تنها در پاره‌ای از شرایط اجتماعی، قادر به خلاقیت و نوآفرینی

بوده و می‌توانند باصطلاح آثار باارزش و ماندگار خلق نمایند؛ هم اینک نیز، همان عقیده را داشته و باز هم معتقد است که این سینماگران بزرگ و نه همه کارگردانان، تنها در برخی ساخت‌های اجتماعی ویژه، توان ابداع و نوآوری داشته و می‌توانند به نوآفرینی دست بزنند؛ بنابراین، نگارنده، به هیچ روی، از نظر پیشین خویش عدول نکرده و همچنان به آن وفادار و پایبند است.

همچنین این نکته را نیز اضافه نمایم که نویسنده، در این نوشتار، در پی طرح هر ویژگی و اثبات آن، که بیشتر جنبه زیبایی‌شناختی هم داشته، به جای نقل به مضمون، عیناً آراء و نظرات صاحب‌نظران و کارشناسان سینمایی را آورده است که بی‌شک، چنین اقدامی، جز وفاداری و درست‌تر، بیان دقیق ابداعات و ابتکارات هنری آن بزرگان، علت دیگری نداشته است.

نیز، اسامی پاره‌ای از کارگردانان در برخی از منابع مورد استفاده در کتاب حاضر هم، نگارش یکسان نداشته که نگارنده، باز هم به متون ارجاعی اصلاً دست نزده و نام‌های آنها را به همان شکل موجود ذکر کرده است. البته عنوان نمونه: هاکس - هاوکس، هاکز - هاوکز، و یا گدار - گودار؛ البته، با این توضیح که، نویسنده، در نمایه پایانی کتاب، همه آنها را برای آگاهی و مراجعه احتمالی خوانندگان محترم، یکجا آورده است.

در خاتمه، نگارنده امیدوار است که نوشته حاضر نیز همچون دیگر آثار وی، مورد استفاده همه علاقه‌مندان ارجمند خاصه کارگردانان و دانشجویان سینما قرار گرفته و آنان را به مطالعه و تأمل باز هم بیشتری در این زمینه تشویق و تحریض نماید.

مقدمه

نخست بگوییم که هر چند، این نوشتار، به بیان ویژگی‌های مشترک سینماگران بزرگ اختصاص یافته است؛ ولی، این نکته بدان معنا نبوده و نیست که این کارگردانان برجسته و خلاق اصلاً با یکدیگر، به هیچ روی، اختلافی نداشته‌اند؛ به دیگر سخن، همه فیلمسازان نوآور و نوآفرین، هم از لحاظ توجه به موضوع و مضمون ویژه و هم از نظر نوع خلاقیت و ابداعات و ابتکارات هنری خویش، حقیقتاً با یکدیگر متفاوت بوده و در یک کلمه، کاملاً از هم باز شناخته می‌شوند؛ به عنوان نمونه، آلفرد هیچکاک کارگردان نامدار آمریکایی، در تمام مدت عمر فیلمسازی‌اش، تنها، فیلم‌های دلهره‌آور و جنایی ساخته و بیشتر آثار جان فورد سینماگر پرآوازه دیگر آمریکایی را نیز، در حقیقت، فیلم‌های وسترن یا جنگی به

خود اختصاص داده است (افخمی، ۱۳۷۹: ۷۲)؛ ساتیا جیت‌رای فیلمساز برجسته هندی، هم در طول دوران فعالیت سینمایی‌اش، صرفاً به مسائل و موضوعات جامعه هند پرداخته است (فورزبل و دیگران، ۱۳۸۱: ۲۲۲)؛ البته، عده‌ای همچون آکیرا کوروساوا کارگران صاحب سبک ژاپنی نیز، به مسائل و موضوعات مختلفی علاقه‌مند بوده و در زمینه‌های گونه‌گون، هنرنمایی کرده (تاسونه، ۱۳۷۲: ۴۲۸) و در یک کلمه، آثار ماندگاری از خویش به یادگار گذاشته است.

اینک اضافه نمایم که در حوزه سینما، باز هم، موضوعات فراوانی وجود دارد که هنوز، از سوی سینماگران بزرگ، بدانها پرداخته نشده است و همچنین، حرف‌های ناگفته بسیار دیگری نیز هست که باز هم، از طرف کارگردانان برجسته اصلاً اشارتی به آنها نرفته است؛ البته، هرچند، همه فیلمسازان خلاق به سهم خویش، تلاش خود را نموده و به گسترش و توسعه زبان سینما، حقیقتاً کمک بسیار کرده‌اند؛ ولی چنانکه گفته شد؛ این همه تمام قصه نبوده و این هنرپس مؤثر، هنوز هم توان و امکان پیشرفت و بالندگی باز هم بیشتری دارد که این مهم بی‌هیچ گفتگویی، از قدرت و توانایی یک نفر کاملاً خارج است و به هیچ روی، یک نفر را نمی‌توان یک‌ه‌تاز صرف این عرصه دانست. به بیان روشن‌تر، در سینما، هنوز هم، جنبه‌های کشف نشده بسیاری وجود دارد که چشم به راه سینماگران بزرگ آتی است که کمر همت بسته و با تلاش‌ها و سختکوشی‌های شبانه‌رویشان، باز هم به شکوفایی و نضج این هنر، به جد، خدمت نمایند؛ و این در واقع، نکته‌ای است که ژان لوک گدار سینماگر مشهور فرانسوی، نیز بدان توجه نموده و در این خصوص، این‌گونه اظهار می‌دارد:

«... در نخستین فصل تاریخ (های) سینما، در اصل چیزهایی وجود دارند شبیه به همین موضوع مونتاژ و زاویه که من چند بار به آن پرداخته‌ام، بدون

اینکه وارد جزئیات شوم... اما این قضیه زاویه و مونتاژ کل داستان نیست، چیزهای دیگری وجود دارند که باید در باره سینما انجام داد. کار اصلی انجام نشده است. موضوعات زیادی وجود داشتند. به یک گروه کامل لازم بود که برای ۵ یا ۶ سال بر روی هیچ چیز دیگر جز این پروژه کار نکنند، دست کم یکصد موضوع وجود دارد که من دوست دارم آنها را بسازم، اما من نمی‌توانم به تنهایی این کار را بکنم، بدون آنکه حقوقی منظم برای انجام این کار توسط مرکز ملی تحقیقات علمی فرانسه پرداخت شود.» (گدار و اسحاق پور، ۲۴:۱۳۸۶)

و باز، همو، چنین می‌افزاید:

«بزرگ یا کوچک، من به این تمایز فکر نکرده‌ام، آنها یکی هستند... استادان کوچک وجود ندارند، همه آنها در کتاب بزرگ هستند... هیچکاک مظهر یک مقطع خاص است، او با انجام چیزهای دشوار به موفقیت رسید که بسیار نادر است، من ریو براوو را فیلمی دشوار خواهم نامید، اما روانی اصلاً فیلم ساده‌ای نیست. فیلمی است بسیار غریب، در یک ساعت اول فیلم هیچ اتفاقی نمی‌افتد، هیچکاک کارهای دشواری انجام داد و بسیار موفق بود. حتی امروزه نمی‌شود گفت که هیچکاک همانی است که سینما باید باشد، هیچکاک یک فصل است، همچون فصلی در باره هاوارد هیوز.» (میلان، ۶۱-۶۲)

بهرام بیضایی کارگردان معروف کشورمان هم، در این خصوص این گونه ابراز می‌دارد:

«زمانی ما سرسختانه اعتقاد داشتیم که سینما یعنی حرکت و روایت و چنین تعبیر ساده‌ای را تنها در وجود فیلمسازان روایتگری چون فورد، هیچکاک، هاگز... سراغ می‌کردیم. چنین بود تا با فلینی و گودار و رنه و

آنتونیونی و تروفو... آشنا شدیم؛ کسانی که از سینما تنها به عنوان وسیله‌ای برای روایت و حرکت استفاده نمی‌کردند. و چه حیرتی کردیم از فیلمی مثلاً چون صحرای سرخ... این فیلم‌ها مکاشفه‌ای بود برای ما که جوان بودیم و می‌پنداشتیم سینما را می‌شناسیم، شعر را می‌شناسیم و زبان این دورا می‌فهمیم. این سینمای جداگانه به ما آموخت که فیلم نیز همچون زبان، کاربردهای گوناگونی دارد که ارتباط با دیگران هرچند اصلی‌ترین آنهاست، ولی تنها یکی از آن کاربردهاست؛ و جز آن زبان شعر هم هست و زبان حدیث نفس هم هست... البته اذعان دارم که انطباق فیلم و زبان به معنای خاص و کاربردهای آنها بر یکدیگر، کار علمی درستی نیست، فقط تشبیه است. زبان‌شناسان خرده نگیرند که هیچ پافشاری در این میان نیست.» (قوکاسیان، ۱۳۷۸: ۱۰۶-۱۰۵)

بنابراین، ناگفته پیداست که در دنیای سینما، نکات و ابعاد و جنبه‌های ناشناخته بسیار دیگری نیز وجود داشته و دارد که بی‌شک به وسیله کارگردانان خلاق و نوآور آینده، کشف و آشکار خواهد شد؛ سینماگران بزرگی که چنانکه پیشتر هم گفتیم هم از حیث پرداختن به موضوع یا موضوعات گونه‌گون و هم از نظر نوع و جنس ابداعات و فعالیت‌های خلاقه‌شان، با یکدیگر اختلاف داشته و دارند؛ ولی با همه این اوصاف، تمامی این بزرگان از پاره‌ای خصایص مشترک نیز برخوردارند که آنان را در جایگاه و مرتبت واحدی قرار می‌دهد که بیان مبسوط و مستوفای این ویژگی‌ها، محور عمده بحث نوشته حاضر را تشکیل می‌دهد که در فصول بعدی به این مهم می‌پردازیم.